

ЗАВРЪЩАНЕТО НА ВАСИЛ ИВАНОВ

Приятелите му бяха запазили като последен спомен за него образа на болезнено изтерзаното му, отслабнало и изпито до неузнаваемост тяло при разделата си с него, когато то, напуснато още дълго преди това от духа, намери най-после мир и успокоение, на каквито по-рано не му беше съдено да се наслаждава. Всички ние знаехме тогава, че това, което виждаме пред нас, не е той. Представата ни за него беше до такава степен свързана с неговия устремен към висините творчески дух, изявил се в творбите му, че за нас беше невъзможно да го отъждествим с жалките смъртни останки, които малко след това изчезнаха завинаги под земята.

Връзката ни с него обаче се беше прекъснала още преди години, при заминаването му за Париж, където той създаде някои от върховете на творчеството си, но и изживя една дълбока криза, която не успя да преодолее. Неговите рисунки и картини бяха отдавна престанали да се срещат по изложби и галерии. Само неколцина от приятелите му притежаваха картини от него, подобно на онези, стоплящи стените и на моето жилище.

За него вече никой не говореше.

И изведнаж той се върна отново при нас. Върна се в двадесет и двете картини, които един голям българин от Франция подари на своята родина заедно със сбирката си от изключителни произведения на световното изобразително изкуство. Върна се в обкръжение на най-големите съвременни художници - Матис, Ренуар, Валадон, Фламенк, Паскен. Така ние за първи път можахме да оценим истински неговото величие между тях: исполин всред исполини, равен всред равни.

В това обкръжение неговото присъствие се чувствава тъй естествено и закономерно, като че ли мястото му винаги е било там – нещо, което ние дотогава само интуитивно усещахме и едва отдалечаването му от нас ни позволи да го осъзнаем, да обхванем творчеството му в действителната перспектива. В тази перспектива той е отново близко до нас, всред нас, но вече не като един от нас, а като наш по-стар и по-мъдър, любящ брат. И аз започвам да се питам, дали той действително някога ни е изоставил и напуснал. Той, който беше винаги с нас, когато имахме грижи или трудности и винаги намираше някаква възможност да ни стопли и успокои, да възстанови нарушеното равновесие. Не бяхме ли ние, които го напуснахме и изоставихме в най-тежките мигове на неговия живот – сам всред един враждебен свят, който не можеше и не искаше да го разбере, свят без любов, без идеали и духовни стремежи, в който той не можа да издържи и катастрофира?

Той неуморно се стараше с отчаяните усилия на волята си, посредством безпощаден тренинг да задържи своя неударим дух в тъй ограничаващите рамки на своето несъвършено тяло и наистина постигаше невероятното. Резултат бяха онези мигове от вечността, изпълнени с една съвършена хармония, каквато ние сме свикнали тук, на нашата земя, да възприемаме единствено чрез музиката. Тази хармония рефлектиреше и от неговите тъй странни композиции, които ние, неговите приятели, бяхме понякога благодетелствувани да наблюдаваме как се раждат – или по-точно, как биват проектирани върху двуизмерната площ на материята: материализирани идеи, частици от Вечното, станали чрез него достъпни за нашите сетива. Ние виждахме, усещахме и съзнавахме, как То се превръща в материя, придобива форма и образ, става част от *нашия* свят - и все-пак по-различна от този *наш* свят: проникната от хармония, чужда на дисхармонията в нашите отношения и в нашата среда, изпълнена с ритъм, отличаващ се напълно от ритъма на нашето напрегнато ежедневие. Един *идеален* свят, който ние, изхождайки от представите на нашия свят, сме свикнали да отъждествяваме с мечтите и бляновете си, да търсим във от нас, в далечното и неопределеното, вместо в самите нас - в дълбините на собствената си душа.

В композициите от последния му творчески период откриваме с изненада, до какво съвършенство е стигнало през последните години от неговия живот изявяването на тази абстрактна, свърхземна хармония. Всичко, създадено от него дотогава, изглежда като плах досег с онези далечни светове, които той започна да ни разкрива още в началото на шест-десетте години, и които след това постепенно се извиха в онуй безкрайно многообразие на формите и тъй необятно разгръщане на

фантазията, често надвишаващи нашите възможности за възприемане. Тук, в последните му творби, пространството вече е организирано с такова съвършенство, постигнатото равновесие е тъй абсолютно, че ние започваме да изпитваме дори страх, като че сме изправени непосредствено пред Безкрайното, достигнали границата, до която е позволено на човека да се доближи в търсенето му на Вечния Идеал.

Каква ирония на съдбата!

Тези композиции, представляващи най-пълния израз на абсолютната хармония, са създадени по време на най-дълбока душевна криза, създадени са като някакво убежище на художника от дисхармонията и от нарушеното му душевно равновесие в последните мигове, преди да го изгуби завинаги.

Но неговият творчески дух не се изявяваше само в тези тъй странни за нас форми. Твърде често той слизаше непосредствено до представите на нашия физически свят, до природата, която ни заобикаля, и която беше за него единствената естествена среда - средата, в която неговият пантеизъм добиваше пълен израз в сливането на личността му с нея. И тук границите между индивидуалното и абсолютното изчезват. Човекът се превръща в една неотменна и неделима частица от природата, слива се с нея в пълно единство, отговарящо напълно и на личния натюрел на художника.

От това тъй интимно общуване с природата оставиха следи немалък брой рисунки – миниатюри, които той създаваше още от петдесетте години, чак до последния си творчески период със същите живописни средства и същото неизменно съвършенство в техниката и израза, каквито виждаме отново на тази изложба. В тях той търсеше и намираше винаги първоизточника на своята жизнена философия. Върху тези миниатюри природата рядко е сама – вечна, сурова и ненаселена, както в първите □ (а може-би и в последните?) дни. Най-често той, човекът, е сред нея като нейна най-съществена и неделима част. Понякога дори това са двама, слели се в едно, като най-висш израз на единството с природата – израз, съществуващ само в мечтите и в любовта.

Развълнуван от спомените, които събудиха картините му, напускам бавно изложбената зала, но мислите ми дълго, много дълго не могат да се откъснат от него, човека, художника и приятеля ВАСИЛ ИВАНОВ – може-би най-трагичната фигура в съвременното българско изкуство.

София, Август 1982

Асен Чилингиров